

VISIO

INSTITUT

POLICY ANALIZA

#2 • 31. maj 2012

Reformiranje sodstva

Avtorica: dr. Katarina Zajc

Razmere v slovenskem sodstvu niso rožnate. Situacija se je izboljšala po reformah v zadnjih petih letih, vendar si državljani Slovenije zaslužijo bolj učinkovito sodstvo.

Povečevanje sredstev za sodstvo in omejitev dostopa do sodišča, brez povečanja storilnost sodnikov, ni pot k izboljšanju delovanja sodstva. Medtem ko poenostavitev postopkov, izboljšanje konkurenčnosti in vzpostavitev spodbud, brez žrtvovanja neodvisnosti sodnikov, lahko izboljša storilnost sodnikov.

Rezultati reform in projektov na področju sodstva so raznoliki. Včasih se ustvari vtis, da so vse reforme sodstva zgrešene. Ni res. Nekatere reforme prinašajo izjemne rezultate. Kljub temu bi lahko glede na vložena finančna sredstva pričakovali veliko boljše rezultate.

Reforme sodstva v teoriji

Cilj reforme sodstva je povečanje učinkovitosti, neodvisnosti, odgovornosti, dostopnosti in preglednosti sodstva.ⁱ Kot Messick

(1999) izpostavi so pričakovanja uspešne reforme sodstva dvojna.ⁱⁱ Po eni strani se pričakuje, da bo reforma sodstva izboljšala gospodarski razvoj, saj učinkovito sodstvo varuje lastninske pravice ter izboljša kredibilnost pogodb in drugih pravnih poslov, kar zmanjšuje transakcijske stroške v družbi.ⁱⁱⁱ Po drugi strani pa je sodstvo pomembno za ohranjanje ravnotežja med tremi vejami oblasti, predvsem s tem, da skrbi, da sta drugi veji oblasti odgovorni za svoje odločitve in ravnanja, kar povečuje verodostojnost ekonomskega in političnega okolja, to pa spodbuja gospodarski razvoj. Z drugimi besedami, z izboljšanjem delovanjem sodstva se zviša nivo pravne države in z njim tudi blaginja državljanov.

Botero et al. (2001) so predstavili štiri šole reforme sodstva: (i) prva šola vidi rešitev v tem, da sodišča dobijo več sredstev za dodatno usposabljanje sodnikov in sodnega osebja, boljše računalniške sisteme ter več sodišč, sodnikov in uradnikov; (ii) druga šola meni, da bi omejevanje dostopa do sodstva s poviševanjem tarif za vlaganje tožb in drugih pravnih sredstev zmanjšalo

zaostanke in povečalo učinkovitost in pravičnost sodstva; (iii) tretja šola trdi, da je glavni problem motivacija oziroma vzpodbuda za sodnike, saj sodniki ne nosijo stroškov svoje zmanjšane storilnosti; (iv) četrta šola je prepričana, da so glavni problem togi in neučinkoviti procesni predpisi.^{iv} Botero et al. (2001) sklenejo: "... *sistem, ki temelji na spodbudah in konkurenci za izboljšanje pravne storitve, bi verjetno dal večji poudarek na storilnosti sodnikov, brez žrtvovanja kakovosti sojenja. Ampak spodbude same ne bodo izboljšale kronično nizke storilnosti sodnikov. Izboljšanje fleksibilnosti in poenostavitev postopkov pa lahko poveča storilnost sodnikov.*" Z drugimi besedami, povečevanje sredstev za sodstvo in omejitev dostopa do sodišča, brez tega, da bi povečali storilnost sodnikov, ni pot k izboljšanju delovanja sodstva. Po drugi strani pa bi lahko poenostavitev postopkov in izboljšanje konkurenčnosti in spodbud v sistemu, brez žrtvovanja neodvisnosti sodnikov, izboljšalo storilnost sodnikov. Do enakega sklepa je prišla Hammergrenova (2007), ki trdi, da reforme sodstva, ki omogočajo višji proračun in več opreme, ne bodo uspešne brez reorganizacije, preureditve in racionalizacije uporabe sredstev v sodstvu.^v Na primer, analiza programov reform sodstva v Srednji Ameriki in Kolumbiji, ki jih sponzorira ameriška agencija za mednarodni razvoj (USAID), je potrdila, da zagotavljanje računalnikov, usposabljanja in druge tehnične pomoči v sodstvu, brez močne zavezanost k reformam, v teh državah ni obrodilo nobenih rezultatov. Slednje sta potrdila Neira in Nestor (1996), ki v svoji raziskavi zaključita, da je bil v 15 državah Latinske Amerike prevelik poudarek na povečanju števila sodnikov, sodišč, stavb, in računalnikov, namesto na bolj temeljnih

spremembah v pravnem sistemu; posledično reforme niso uspele.^{vi}

Razlogi za neuspeh reform sodstva

a) Analiza sodstva in njegovih reform: Eden večjih razlogov za pomanjkanje razumevanja, zakaj določena reforma sodstva uspe in druga ne, je pomanjkanje tako predhodnih analiz stanja sodstva, na temelju katerih se reforme speljejo, kot bolj temeljitega ocenjevanja reform.^{vii}

b) Strateški pristop k reformam: Države ter morebitni donatorji in posojilodajalci bi morali zelo natančno določiti glavne in posamične cilje reform, sredstva, ki jih bodo uporabili, in rezultate, ki bi jih radi dosegli, ter potrebne dejavnosti in obliko strategije za reformo sodstva. K reformam sodstva se navadno pristopi tako, da se določi posamezen ukrep, za katerega se trdi, da bo povečal učinkovitost sodstva. Tak primer je objavljane odločb sodišč v posebnih bazah na svetovnem spletu ali posameznih knjižnih zbirkah. Vendar zgolj objavljane sodb v izoliranosti in brez povezave z drugimi ukrepi ne more doseči veliko.

c) Zaporedje reform: Pogosta past pri izvajanju in načrtovanju reform sodstva je tudi njihovo zaporedje. Reforme je potrebno peljati v določenem zaporedju—od zbiranja podatkov ter analiziranja in postavljanja hipotez do oblikovanja strukturnih in institucionalnih reform, ki temeljijo na empiričnih podatkih. Drugačen vrstni red reform ne prinese zadovoljivih rezultatov. Na primer, krepitev institucij brez izvajanja strukturne reforme sodstva je zapravljanje finančnih sredstev.

d) Politično nesoglasje: Poleg določitve ciljev in strateškega pristopa, je potrebno politično soglasje o reformah. Brez le-tega celo dobro zastavljene

reformne ne bodo uspešne. Blair and Hansen (1994) sta na primer v šestih analiziranih primerih reform sodstva ugotovila, da ima usposabljanje sodnikov, izboljšanje sistemov za menedžment na sodišču, ter dobava računalnikov in drugih sredstev za učinkovito delovanje sodstva, majhen učinek v državah, kjer ni bilo soglasja za reformo sodstva.

Slovenija in sodni zaostanki

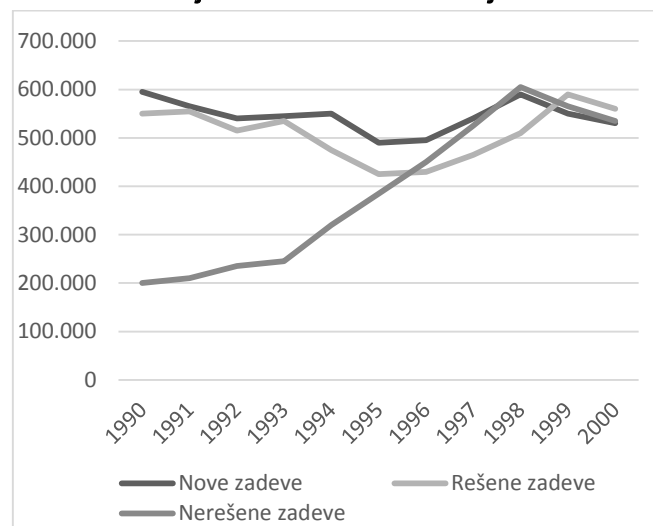
Tako kot druge države po svetu se tudi Slovenija bori s sodnimi zaostanki. Računsko sodišče je v *Poročilu 2011* zapisalo: "Zaradi kršitve pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja in sojenja v razumnem roku je Republika Slovenija od leta 2005 do konca 2009 izplačala 2644 odškodnin in poravnav v skupni vrednosti 5,572.004 EUR. Na vseh sodiščih skupaj je bilo na dan 31.09.2009 nerešenih zadev, starejših od dveh let, 156.984 ali 32,7 odstotka vseh nerešenih zadev, od tega starejših od deset let 3.955, od tega 112 starejših od 20 let, sedem pa celo starejših od 30 let."

Na prvi pogled izgleda vsebina zgornjega citata grozljiva, vsaj za nekoga, ki gleda sodstvo od zunaj in se z njim sreča mogoče enkrat v življenju ter delovanje sodstva spremlja predvsem preko medijev. Absolutno gledano se zdijo zgornje številke res nevredne demokracije kot je Slovenija. Primerjalno gledano je situacija v Sloveniji primerljiva z nekaterimi razvitimi demokracijami ali pa so razvite demokracije bile v takšni situaciji v nedavni preteklosti.^{viii}

V Sloveniji je bilo doslej izpeljanih veliko reform sodstva. Med njimi pa je bila najboljšežnejša tista po osamosvojitvi Slovenije, ko je prišlo do reorganizacije celotnega sodstva, kot odgovor na situacijo pred letom 1990. Sodni zaostanki so

namreč leta 1992 predstavljali že enoletni pripad (t.j. število zadev, ki jih v reševanje prejmejo sodišča), pomembnejših zadev (t.j. tistih, ki jih rešujejo sodniki), ki je na prvostopenjskih sodiščih znašal 100.049 zadev, na sodiščih združenega dela pa so bili zaostanki še večji od enoletnega pripada, predvsem zaradi povečanja števila delovnih sporov. Gospodarski spori so predstavljali 40 odstotkov nerešenih zadev, med njimi več kot polovica izvršb.^{ix} Ker se je situacija po reorganizaciji sodstva leta 1995 še poslabšala, sta vlada in Vrhovno sodišče Republike Slovenije odreagirala in naredila analizo stanja v sodstvu.^x

Slika 1: Gibanje vseh zadev v obdobju 1990-2000

Vir: Vlada RS in Vrhovno sodišče RS, 2002, *Sodni zaostanki v RS*.

Pri pregledu gibanja vseh zadev v letih od 1990 do 2000 (začetni indeks 100) izhaja, da je bil v vseh letih po letu 1990 letni pripad novih zadev manjši kot v navedenem letu (glej Slika 1). Najnižji indeks je bil v letu 1995 (prav v času reforme sodstva, indeks – 82, kar pomeni, da je število zadev, ki so jih v reševanje sprejela sodišča leta 1995 v primerjavi z letom 1990 največ padlo). V letu 2000 je indeks znašal 89. Število novih zadev, ki je v letu 1990 še znašalo 592.505, se je v letu 2000 zmanjšalo na 527.856. V istem obdobju pa se je število vseh nerešenih zadev (zaostanki)

povečalo od 199.893, kolikor je znašalo v letu 1990, kar na 533.225, kolikor je znašalo v letu 2000. Povečanje je izraženo z indeksom 267. Največje število vseh nerešenih zadev je bilo v letu 1998 (597.587 zadev, indeks na leto 1990 je znašal 299).

Analiza je zaključila, da je bil glavni vzrok povečanja sodnih zaostankov zmanjšanje storilnosti sodnikov. Vzroki za zmanjšanje storilnosti sodnikov so raznovrstni. Vehovar (2001), ki je svojo analizo opravil na podlagi intervjujev z zaposlenimi v sodstvu in člani Sodnega sveta, je zaključil, da je bila reorganizacija sodišča leta 1995 nepotrebna in zgrešena, in ni temeljila na nobeni poglobljeni analizi ali na sodelovanju sodnikov.^{xi} Intervjuvanci so izrazili potrebo po modernih in učinkovitih procesnih zakonih, kar naj bi jim omogočalo optimalnejše sojenje. Izrazili so tudi skrb zaradi kadrovske podhranjenosti sodišč. Hkrati so sodniki poudarili, da opravljajo preveč nesodniškega dela, kar jim jemlje čas za opravljanje sodniškega dela. Podobno je ugotovilo tudi Računsko sodišče skoraj deset let pozneje v svojem *Revizijskem poročilu. Odprava sodnih zaostankov* (2011), ko je povprašalo sodnike o vzroku nizke storilnosti sodišč in dobilo naslednje odgovore: pomanjkljivosti procesne zakonodaje (19 sodišč), nedisciplin in neaktivnost strank ter njihovih pooblaščenecv (19 sodišč), pogoste in ne dovolj premišljene spremembe zakonodaje (16 sodišč), fluktuacija in odsotnost zaposlenih (15 sodišč) in skrajševanje rokov za opredelitev zadeve za sodni zaostanek (14 sodišč).^{xii}

V omenjenem poročilu Računsko sodišče prav tako odgovori na vprašanje, kaj bi pomagalo k odpravi zaostankov in tako k povečani storilnosti sodišč: ustrezna materialna in procesna

zakonodaja, ki se ne spreminja preveč pogosto (23 sodišč), zaposlovanje dodatnega sodnega osebja (9 sodišč), zaposlovanje sodnikov (8 sodišč), nadzor nad reševanjem zadev (6 sodišč) ter mobilnost sodnikov in spisov (6 sodišč).^{xiii}

Reforme slovenskega sodstva

V slovenskem sodstvu je bilo vpeljanih in izvedenih veliko projektov, od Harkulesa, preko twinning projektov, Matra Flexa ter do zadnjega, Lukenda, ki je najboljšejši.

Veliko vlogo pri odpravi sodnih zaostankov v zadnjih petih letih je imel projekt Lukenda, ki je nastal kot odgovor na slabo stanje v sodstvu in kot reakcija na odškodnine, ki jih je morala Republika Slovenija plačati na podlagi pravnih, ki jih je izgubila pred sodiščem za človekove pravice v Strasburgu.^{xiv} Cilj projekta Lukenda je bil odpraviti zaostanke na sodiščih in tožilstvih do 31.12.2010. V ta namen je bilo predlagano sprejetje cele kopice novel k obstoječim predpisom, ki urejajo delovanja sodstva in procesnih in drugih zakonov. Posledično se je od leta 2005 do konca leta 2009 povečalo število sodnikov za 115 (12,0 %) in število sodnega osebja za 718 (28,1%).^{xv}

V letu 2010 je bilo ugotovljeno, da cilji projekta Lukenda, čeprav se število nerešenih zadev in sodnih zaostankov zmanjšuje, niso bili v celoti doseženi, zato so bili ukrepi podaljšani do 31.12.2012. Čeprav se je število sodnih zaostankov in nerešenih zadev do leta 2008 zmanjšalo na skoraj 41% sodiščih, so koncem leta 2010 sodišča še vedno imela 365.952 nerešenih zadev. Medtem so se sodni zaostanki leta 2010, če gledamo vse zadeve, povečali za 3,97% v primerjavi z letom 2009, in to največ na višjih in okrožnih sodiščih, medtem ko so se na okrožnih sodni zaostanki povečali za kar 67,97%. Najbolj so

sodne zaostanke zmanjšali na Višjem delovnem in socialnem sodišču, kjer so se zaostanki glede na leto 2009 zmanjšali kar za 79,44%.^{xvi}

Leto 2011 je bilo po številu rešenih zadev slabše kot leto 2010, in sicer je bilo leta 2010 rešenih 794.221 zadev, leta 2011 pa 773.078 zadev.^{xvii} Vseh nerešenih zadev pa je bilo manj, ker se je tudi pripad zadev med letom 2010 in 2011 zmanjšal. Vrhovno sodišče je v letu 2011 delovalo izredno dobro. Zataknilo se je na ljubljanskem Višjem sodišču, drugače pa se je pri ostalih Višjih sodiščih razmerje med rešenimi in nerešenimi zadevami popravilo. Okrožna sodišča so povečala razmerje med nerešenimi in rešenimi zadevami v letu 2011, okrajna pa zmanjšala. Na upravnem sodišču se je razmerje povečalo za 4.2%, na Višjem delovnem in socialnem sodišču se je razmerje zmanjšalo za 32.3%, na delovnem in socialnem sodišču povečalo za 3.6%.^{xviii}

e-Sodstvo

Srčica učinkovite institucionalne strategije reform je tudi pridobitev in natančna analiza podatkov, ki prikazujejo stanje sodstva ter pomagajo oblikovati učinkovite reformne politike ter oceniti rezultate reforme..

Slovenija razvija projekt e – Sodstvo, v okviru katerega tečejo postopki in projekti za digitalizacijo spisov in postopkov (dober primer je COVL – elektronsko vlaganje izvršilnih predlogov), oblikuje se skladišče podatkov ter digitalizirajo se vpisniki. Slednje bo pomagalo k večji sledljivosti spisov in njihovem reševanju, poleg tega pa bo omogočilo empirične analize na področju storilnosti sodnikov in učinkovitosti delovanja sodstva na posameznih področjih. Poleg tega se bo lahko izluščilo ozka grla, ki so ali posledica

neracionalnih predpisov ali slabšega delovanja sodnikov in sodnega osebja.

Slovenija in (ne)uspešnost reform

Čeprav se do določene mere zadeve v slovenskem sodstvu izboljšujejo, se storilnost sodnikov še vedno zmanjšuje. Ne moremo še oceniti ali je projekt Lukenda z izrazitim povečanjem sodnikov obrodil sadove. Samo povečanje sodnikov in sodnega osebja ne prinese povečanja storilnosti sodnikov. Potrebno pa je seveda poudariti, da na storilnost sodnikov deluje veliko dejavnikov, ki pri načrtovanju projekta Lukenda niso bili upoštevani, kot na primer pripravljenost za predodelovanje spisov in sodelovanje sodnikov na podlagi pogodb za zmanjšanje sodnih zaostankov in podobno.

Projekt Lukenda je napovedoval veliko ukrepov, med njimi tudi poenostavitev zakonodaje in standardizacijo sodnih postopkov, popolno informatizacijo ter reorganizacijo in boljše upravljanje sodišč, ter vzpostavitev sistema, ki bi pospešil in poenostavil reševanje bagatelnih zadev.^{xix} Vendar odgovori sodnikov na poizvedovanja Računskega sodišča o dejanski poenostavitvi zakonodaje in standardizaciji postopkov kažejo, da se to v veliki meri ni uresničilo, prav tako se ni v veliki meri izboljšalo upravljanje sodišč. Projekt informatizacije napreduje in veliko se pričakuje od skladišča podatkov in informatiziranja vseh vpisnikov, saj bo tako sodstvo imelo velik vpogled v svoje delovanje. Prav tako bodo lahko to orodje izkoristili predsedniki sodišč za lažje in uspešneje menedžiranje sodišč. Vprašanje je do katere mere bodo predsedniki sodišč te informacije izkoristili in ali so sploh usposobljeni za takšno delo.^{xx} Prav tako je po začetni povečani denarni stimulaciji

sodnikov, ki so reševali sodne zaostanke poleg spisov, ki so jih »redno« reševali, iniciativa zamrla.

Slovensko sodstvo v prihodnosti

Tako v okviru ali mimo projekta Lukenda je potrebno najti možnosti izboljšanja menedžiranja sodišč. Veliko obeta zadnja novela Zakona o sodiščih-I (Ur. L. RS, št. 96/2009), ki je začela veljati dne 1.1.2010. Omenjeni zakon je okrajna sodišča, razen Okrajnega sodišča v Ljubljani, postavil kot organizacijske enote Okrožnega sodišča. Tako ima predsednik Okrožnega sodišča sedaj precej velik manevrski prostor za menedžiranje sodišč in tako prenos spisov v reševanje iz preobremenjenih sodišč na manj obremenjena sodišča ali sodnikov oziroma za specializacijo sodnikov. Te spremembe bi lahko zelo pozitivno delovale na storilnost sodišč.

Naloga predsednikov okrožnih sodišč je, da naredijo temeljito analizo okrajnih sodišč in njihovega dela ter celotnega okrožja. Kjer dela ni in kjer so sodišča tako majhna, da imajo po dva ali tri sodnike, ki delajo na vseh področjih, kar bistveno zmanjšuje njihovo storilnost, bi lahko razmišljali ali celo ukinili sodišča oziroma jih specializirali. Čas bo pokazal, ali bodo predsedniki okrožnih sodišč izkoristili to moč in izboljšali učinkovitost sodstva.

Enako resno bi se bilo potrebno lotiti tudi delovanja okrožnih sodišč in tistih oddelkov, na katerih je delovanje počasno. Zakoni dajejo tudi veliko možnosti, da na zadevah delajo ali strokovni sodelavci ali sodniški pomočniki. To delitev dela med sodnike in sodniške pomočnike bi bilo potrebno dosledno izpeljati, tako da se razbremenijo sodnike. Prav tako bi bilo potrebno sodnike razbremeniti nesodniškega dela in administriranja. Za to se tudi lahko uporabijo strokovni sodelavci in

sodniški pomočniki. Še ena rešitev je, da se določeni sodniki specializirajo samo za administriranje in tako razbremenijo ostale sodnike. Delovni čas sodišč je neizrabljen oziroma bi se ga lahko podaljšalo. Pri načrtovanju obravnav bi lahko prišlo do strnitve obravnav, sodnik razpisal samo eno glavno obravnavo, ki bi lahko trajala dan ali več dni zaporedoma. Seveda bi se temu moralo prilagoditi načrtovanje razpravnih dni na sodiščih, vendar bi bilo izvedljivo. Takšen sistem sodnih obravnav imajo ZDA.

Ne samo kvantiteta, ampak tudi kvaliteta

Glede na izboljšanje učinkovitosti nizozemskega sodstva po njihovih reformnih naporih v zadnjih letih, je za Slovenijo nedvomno smiselno posnemati tudi sisteme ocenjevanja kakovosti in ne samo kvantitete. V fazi opredelitve indikatorjev kakovosti je potrebno najprej definirati vidike sodstva, katere se bo ocenjevalo in nato poiskati najbolj značilne kriterije s tega področja. Področja morajo biti izbrana tako, da so uporabljiva za vse vrste postopkov. Evropska komisija za učinkovitost sodstva (CEPEJ) predlaga 6 ocenjevanih področij, in sicer postopek (9 indikatorjev), odločitev (7 indikatorjev), obravnava strank in javnosti (6 indikatorjev), hitrost vodenja postopka (4 indikatorji), spodobnost in profesionalna znanja sodnika (6 indikatorjev) ter organizacijske in administrativne sposobnosti (8 indikatorjev).

Pri določitvi meril in kriterijev pa ne gre ponoviti napake ZDA, kjer so bila prvotna merila in indikatorji preštevilni in prezapleteni. Ker v Sloveniji še ni razvit sistem ocenjevanja kakovosti sodnikov z anketiranjem, bi bilo smiselno v prvi fazi anketne liste nasloviti na sodnike in drugo na

sodno osebje, šele nato na odvetnike in na splošno javnost.

Nenazadnje pa ne gre spregledati dejstva, da je kakovost ocenjevanja vedno odvisna tudi od kvalitete vhodnih podatkov, zato je le-te potrebno definirati in napisati natančna navodila za vse vnašalce podatkov, tako da ni nobenega dvoma o njihovem pomenu.^{xxi}

Zaključek

Slovenija bi morala svoje reforme sodstva izvajati bolj rigorozno, z *ex ante* empiričnimi analizami, politično voljo, s sosledjem reform, ki se

medsebojno podpirajo ter prinašajo rezultate, in z *ex post* oceno izvedenih reform.

Empirični podatki digitalizacije vpisnikov in oblikovanja skladišča podatkov bodo osvetlili sliko, koliko in kaj je narejeno v slovenskem sodstvu.

Projekt Lukenda, največji in hkrati najmlajši projekt reforme sodstva v Sloveniji, ki se še vedno izvaja na področju sodstva, je na dobri poti, da zmanjša sodne zaostanke. Nadaljevati se mora v smeri, ki temelji na jasnih podatkih in empiričnih analizah, jasno zastavljenih ciljih, politični podpori ter nenehnem ocenjevanju napredka projekta, tako da bodo naša sodišča delovala transparentno, učinkovito, dostopno in neodvisno.

* Prof. dr. Katarina Zajc, LL.M je izredna profesorica na Pravni fakulteti v Ljubljani in članica Sodnega sveta RS. V članku izraža svoje poglede in ne institucij, kjer je zaposlena oz. sodeluje.

ⁱ Glej Linn A. Hambergren, 2007, *Envisioning Reform: improving judicial performance in Latin America* (The Pennsylvania State University Press).

ⁱⁱ Richard E. Messick, 1999, "Judicial Reform and Economic Development: A Survey of the Issues," v *The World Bank Observer*, vol. 14, no. 1: str. 117-36.

ⁱⁱⁱ Glej Robert Sherwood, Shepherd Geoffrey and Marcos de Souza Celso, 1994, "Judicial Systems and Economic Performance," v *The Quarterly Review of Economics and Finance* 34: str. 101-16.

^{iv} Glej J. C. Botero, F. Lopez-de-Silanes, R. La Porta, A. Shleifer in A. Volokh, 2001, *Judicial Reform*, mimeo.

^v Glej Linn A. Hambergren, 2007, *Envisioning Reform: improving judicial performance in Latin America* (The Pennsylvania State University Press).

^{vi} Glej Neir Martínez in Humberto Néstor, 1996, *The Ten Sins of Judicial Reform and some Anathemas*.

^{vii} Glej T. C. Carothers, 2006, *Promoting the Rule of Law Abroad: In Search of Knowledge* (Washington, DC: Carnegie Endowment); Linn A. Hambergren, 2002, "Do Judicial Councils Further Judicial Reform? Lessons from Latin America," *Carnegie Paper No. 28* (Washington, DC: Carnegie Endowment); in Richard E. Messick, 2000, "The Origins and Development of Courts: a Background Paper for the World Development Report", mimeo.

^{viii} Glej World Bank, *Doing Business*, www.doingbusiness.org

^{ix} Glej Poročevalec, št. 18, 1993.

^x Povzeto po: Vlada RS, Vrhovno sodišče Republike Slovenije, *Sodni zaostanki v RS* (analiza vzrokov in predlogi za zmanjšanje in odpravo), št. 702-4/01 z dne 29. 4. 2002.

^{xi} Glej Urban Vehovar, 2001, *Sodstvo na Slovenskem: političnosociološki esej o položaju in vlogi sodstva na Slovenskem v času trojnega prehoda*, (Fakulteta za družbene vede). Glede na to, da imamo zopet ureditev prvostopenjskih sodišč, ki je podobna ureditvi izpred leta 1995, lahko samo pritrdimo ugotovitvam analiz.

^{xii} Računsko sodišče RS, 2011, *Revizijsko poročilo, Odprava sodnih zaostankov.*, pridobljeno na <http://www.rs-rs.si/rsrc/rsrc.nsf/400C61B7A3AA03CFC12578530039BA6>.

^{xiii} Ibid.: str. 19.

^{xiv} Projekt Lukenda se imenuje po pravdi, ki je tekla pred sodiščem za človekove pravice v Strasburgu: Lukenda v. Slovenija (*App. no. 23032/02*), sodba Evropskega sodišča za človekove pravice z dne 6. 10.2005.

^{xv} Glej *Poročilo Računskega sodišča*, 2011.

^{xvi} Glej Računsko sodišče, *Poročilo 2011*, pridobljeno na www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/110327_BILTEN_SS_2010-12.pdf.

^{xvii} Sodišča so leta 2012 prejela v obravnavo 840.574 zadev.

^{xviii} Glej Ministrstvo za pravosodje, *Sodna statistika 2012*, http://www.mp.gov.si/si/storitve/uporabni_seznami/statistika/.

^{xix} Za vse glavne in druge ukrepe projekta Lukenda glej Ministrstvo za pravosodje, *Sodni zaostanki, Projekt Lukenda*, pridobljeno na

http://www.mp.gov.si/fileadmin/mp.gov.si/pageuploads/2005/PDF/projekt_Lukenda.pdf.

^{xx} To ni kritika predsednikov sodišč, ki so sodniki in ne menedžerji.

^{xxi} Glej Katarina Zajc in Luka Markelj, 2010, "Učinkovitost sodstva - primerjalni pogled," v *Podjetje in delo*, let. 36, št. 8: str. 1569-92.